

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасному суспільстві особливої актуальності набувають не стільки проблеми технізації життя, скільки його окультурення, створення духовно багатого середовища, формування в людини, а отже і дитини, етичної культури, душевної рівноваги, конструктивної поведінки, свідомості й відповідальності – моральності особистості. Для формування моральних якостей найбільш сприятливим періодом є дошкільний вік. Адже на цьому етапі закладаються основи морального розвитку дитини, розвиваються уявлення, почуття, формуються звички, які спрямовують подальше її вдосконалення. Дошкільне дитинство є початковим періодом становлення особистості, коли закладаються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, засвоюються моральні норми поведінки.

Основні вимоги до морального виховання дітей та молоді знайшли своє відображення в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, Білій книзі національної освіти України, програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», схваленій на I Всеукраїнському з'їзді педагогічних працівників дошкільної освіти (2010 р.) та інших нормативних документах, які визначили провідні напрями морально-духовного удосконалення особистості.

На жаль, у системі сучасної освіти досі існує значний дисбаланс, сутність якого полягає в надмірному акцентуванні на розвиткові інтелектуальних та фізичних якостей дитини і недостатній увазі до духовного, а особливо морального виховання особистості. Водночас, саме від того, які моральні основи будуть сформовані у старших дошкільників, залежить майбутнє української нації, адже моральність нації – основа духовної стійкості та спадкоємності її історичного буття. Згідно з дослідницькими висновками (О. Запорожець, О. Кононко, В. Мухіна, Я. Неверович та ін.), вже наприкінці дошкільного віку дитина виявляється здатною усвідомлювати і себе саму, і те місце, яке вона в цей час займає в житті. Психологи (А. Виноградова, В. Нечаєва, С. Козлова, Р. Буре та ін.) зазначають, що у дітей старшого дошкільного віку суспільно важливі мотиви переважають над особистісними. Дитина у цьому віці здатна усвідомлювати моральний смисл своєї поведінки. Виникають внутрішні моральні інстанції (Л. Виготський) – прагнення поводитися згідно з моральними нормами не тому, що цього вимагають дорослі (батьки, вихователі), а тому, що це приємно для себе й інших.

Таким чином, моральне виховання старших дошкільників сьогодні є важливою складовою змісту роботи дошкільних навчальних закладів та сім'ї, головним завданням яких є формування моральної свідомості (уявлення про моральні норми), розвиток навичок моральної поведінки, виховання моральних почуттів.

Вагоме місце у системі морального виховання дітей займає народна педагогіка, яка розвивалася упродовж тисячоліть і становить собою невичерпне

джерело людської мудрості у справі виховання підрастаючого покоління. Упродовж свого існування український народ визначив систему знань, ідей, принципів, традицій, засобів, які досить продуктивно використовувалися у формуванні загальнолюдських та національно-культурних вартостей. Цей унікальний досвід було узагальнено та виокремлено в напрям педагогічної науки, що отримав назву «народна педагогіка», який акумулював багатющий досвід виховання, сформований віками, допомагаючи вихователям прилучати дитину до національних традицій, звичаїв, форм поведінки. Метою виховання в народній педагогіці є формування усвідомлення належності до коренів роду і народу, значущості таких людських чеснот, як голос совісті, обереги, любов до матері тощо. Сутність народної педагогіки розкривається в сукупності і взаємозв'язку понять, поглядів, ідей, досвіду в теорії та практиці національного виховання (В. Бойченко, Г. Вашенко, О. Духнович, Н.Калініченко, В. Кузь, В.Луговий, В.Майборода, В. Мосіяшенко, І. Огієнко, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Є. Сявавко, П. Щербань, М.Ярмаченко та ін.).

У сучасних науково-педагогічних дослідженнях різні аспекти використання народної педагогіки у вихованні підрастаючих поколінь розкриті у працях І. Беха, А. Богуш, О. Вишневського, Т. Кравченко, Н. Лисенко, З. Мустафаєвої, Л. Повалій, Л. Редькіної, Н. Рогальської, Ю. Руденка, О. Сухомлинської, В. Чайки, М. Чепіль, К. Чорної, Ж. Юзвак, О. Ярмоленка, О. Ярошинської та ін.

Актуальними в контексті нашого дослідження є роботи, в яких відображено різні аспекти морального виховання особистості. Це зокрема роботи Л. Артемової, М. Гагаріна, О. Кисельової, О. Коберника, Т. Кочубей, Т. Поніманської, Н. Побірченко, Л. Степаненко, В. Страшного, О. Усова, Т. Фасолько та ін.

У сучасних педагогічних дослідженнях обґрунтовується ефективність використання засобів народної педагогіки у трудовому (Ю. Коломієць, Т. Мацейків), моральному (Л. Степаненко, С. Стефанюк, К. Плівачук, О. Гордійчук, М. Гагарін), екологічному (Л. Різник, В. Скутіна), патріотичному (В. Каюков), естетичному (Р. Дзвінка, Г. Карась, В. Пабат) вихованні, у процесі формування національної самосвідомості (Г. Кловак), розвитку творчої активності особистості школяра (З. Пазнікова, Н. Соломко) тощо.

Однак, у педагогічній науці залишаються недостатньо розробленими теоретичні та прикладні аспекти комплексного використання засобів народної педагогіки у моральному вихованні старших дошкільників, незважаючи на те, що актуальність цієї проблеми засвідчена державними документами та потребою виховної практики.

Отже, існують суперечності між:

- важливістю морального виховання підрастаючої особистості і недостатньою увагою до успішного розв'язання зазначеної проблеми з боку дошкільних закладів;
- потребою систематичної роботи з морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки та відсутністю розробленого та науково обґрунтованого методичного забезпечення означеного процесу;

- необхідністю підвищення рівня моральної вихованості старших дошкільників та відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов її удосконалення засобами народної педагогіки.

Зважаючи на актуальність проблеми, недостатній рівень її наукової розробленості та необхідність вирішення вказаних суперечностей у педагогічному процесі було обрано тему дослідження – **«Моральне виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності до науково-дослідної теми кафедри теорії та методик дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Педагогічний супровід підготовки студентів до практичної діяльності в умовах ДНЗ і сім'ї» (державний реєстраційний № 0111U007552) та виконувалася відповідно до тематичного плану лабораторії «Дошкільна освіта: історія, традиції та перспективи розвитку у XXI столітті». Тема дослідження затверджена Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 6 від 29.01.2007 р.) й узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол №3 від 20.03.2007 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що ефективність морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки підвищиться за таких педагогічних умов: удосконалення теоретико-методичної підготовки вихователів дошкільних закладів до використання комплексу засобів народної педагогіки у моральному вихованні старших дошкільників; науковому обґрунтуванні та впровадженні технології морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки; супроводу виховного процесу систематичною діагностикою рівнів прояву моральної вихованості старших дошкільників.

Відповідно до мети й гіпотези було визначено такі **задачі дослідження:**

1. З'ясувати стан дослідженості проблеми морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки у сучасній теорії і практиці та уточнити ключові поняття дослідження.

2. Визначити критерії, показники та охарактеризувати рівні моральної вихованості старших дошкільників.

3. Розробити та апробувати технологію морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

Об'єкт дослідження – процес морального виховання старших дошкільників.

Предмет дослідження – педагогічні умови морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і розв'язання визначених завдань використовувався комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження:

теоретичні – вивчення й аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження, що уможливило розкрити сутнісну характеристику ключових понять проблеми дослідження; аналіз документації ДНЗ; вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду з метою з'ясування стану дослідженості проблеми;

емпіричні – діагностичні (анкетування, інтерв'ювання, бесіди, опитування, педагогічне спостереження, аналіз продуктів діяльності дітей старшого дошкільного віку), за допомогою яких вивчався стан сформованості моральної вихованості старших дошкільників засобами народної педагогіки;

педагогічний експеримент – констатувальний та формувальний етапи як реалізація технології морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки;

статистичні – кількісний і якісний аналіз здобутих результатів для забезпечення об'єктивності діагностики та достовірності одержаних результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася протягом 2007-2011 рр. на базі дошкільних закладів №12, № 15 м. Умані, с. Собківка Уманського району, с. Вікторівка Маньківського району Черкаської області, №14 м. Новоград-Волинський Житомирської обл. Експериментом було охоплено 150 дітей старшого дошкільного віку та 100 педагогічних працівників дошкільних установ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше визначено педагогічні умови морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки (удосконалення теоретико-методичної підготовки вихователів дошкільних закладів до використання комплексу засобів народної педагогіки у моральному вихованні старших дошкільників; науково обґрунтовано технологію морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки, яка включає в себе мету, завдання, критерії, компоненти, педагогічні умови, форми, засоби, методи; супровід виховного процесу систематичною діагностикою рівнів прояву моральної вихованості старших дошкільників; компоненти (пізнавальний, емоційний, поведінковий), критерії (інформаційно-пізнавальний, емоційно-почуттєвий, когнітивний), показники та рівні (високий, достатній, середній, початковий) моральної вихованості старших дошкільників.

уточнено сутність поняття «моральне виховання старших дошкільників» як цілісний процес взаємодії педагогів і вихованців, що спрямований на формування у дітей провідних моральних якостей та уявлень, їхньої моральної свідомості і переконань, засвоєння і актуалізацію дошкільниками моральних норм і правил з позиції народного поняття моралі, розвиток у них моральних почуттів, вироблення навичок моральної поведінки, підготовку до переходу на рівень самовиховання і самовдосконалення особистості;

подальшого розвитку набули теоретичні положення щодо морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та апробації програми теоретико-методичної підготовки вихователів дошкільних установ «Моральне виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки», змісту, форм і методів морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки, методики діагностування моральної вихованості старших дошкільників. Результати дослідження можуть бути використані у навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів (вихователями, батьками), у розробці програм виховання дітей дошкільного віку та методичних посібників. Матеріали дослідження можуть знайти застосування у професійній підготовці майбутніх вихователів дошкільних закладів та в системі післядипломної освіти.

Основні положення, висновки дослідження й рекомендації *впроваджено* у виховну діяльність дошкільних закладів №12 (акт № 114 від 21.03.2011 р.), № 15 (акт № 132 від 20.04.2011 р.) м. Умані, с. Собківка (акт № 74 від 17.03.2011 р.) Уманського району, с. Вікторівка (акт № 12 від 22.02.2011 р.) Маньківського району Черкаської області, № 14 (акт № 123 від 20.02.2011 р.) м. Новоград Волинський Житомирської обл.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження оприлюднені на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Роль едукативного середовища у підготовці вчителя сільської школи» (Умань, 4-5 жовтня 2007); «Проблеми дошкільної та початкової освіти у контексті сучасного виміру» (Умань, 17 квітня 2008); «XVI Міжнародна наукова конференція молодих науковців» (Запоріжжя, 17-18 квітня 2008); «Сучасне дошкілля: реалії і перспективи» (Київ, 16 жовтня 2009); «Спільна робота школи, сім'ї, громадськості з формування особистості, громадянина України» (Черкаси, 18-19 травня 2010); *всеукраїнських* – «Проблеми дошкілля України в контексті гуманізації освіти» (Умань, квітень 2007); «Педагогічне просвітництво в епоху українського Бароко» (Умань, 17-18 квітня 2007), «Дошкільне дитинство: інноваційний досвід освіти, проблеми, традиції та перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 30 травня 2008), «Сучасні технології розвитку професійності майбутніх учителів» (Умань, 13-14 листопада 2008); «Видатні педагогі XIX ст. про виховання «нової людини» (М. Демков, М. Корф, К. Ушинський, М. Пирогов, С. Русова, М. Костомаров, М. Драгоманов та ін.)» (Ніжин, 6-7 жовтня 2009); «Дошкільна освіта у контексті розвитку суспільства: тенденції та перспективи» (Умань, 5 листопада 2009); XVII Всеукраїнських педагогічних читаннях «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» та VIII всеукраїнських Захаренківських педагогічних читаннях (Черкаси, 18-19 травня 2010); «Сучасні тенденції розвитку теорії і практики дошкільної освіти» (Полтава, 19-20 травня 2010); міжвузівській конференції «Проблеми гуманізації і демократизації дошкільної освіти» (Умань, 16 квітня 2009); місцевих та регіональних наукових, методичних і практичних семінарах для психологів, соціальних педагогів, методистів та вихователів дошкільних навчальних закладів; на засіданнях кафедр теорії та методик дошкільної освіти, виховних технологій та педагогічної творчості, на звітних наукових конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2007–2011 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації опубліковано у 16 працях, з яких 16 одноосібних: 12 статей у фахових виданнях, 4 публікації у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 248 сторінок. Основний текст – 197 сторінок. Робота містить 17 додатків на 51 сторінці, 16 таблиць, 7 рисунків та 4 схеми. Список використаних джерел містить 293 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, гіпотезу, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію і впровадження основних наукових положень, наводяться дані про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теорія і практика морального виховання дошкільників засобами народної педагогіки»* – у результаті аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених уточнено сутність ключових понять дослідження; вивчено стан розробленості досліджуваної проблеми у сучасній педагогічній науці; здійснено діагностику моральної вихованості старших дошкільників.

Аналіз наукових джерел засвідчив наявність різних підходів до тлумачення сутності поняття «моральне виховання». У широкому розумінні слова моральне виховання – це засвоєння підростаючими поколіннями моральних цінностей, переконань, норм, принципів, правил, звичок, традицій, що в сукупності становлять моральну культуру суспільства, в якому живуть діти; у вузькому значенні моральне виховання – безперервний процес, що починається з народження людини і триває все життя та спрямований на опанування людьми правилами й нормами поведінки.

Згідно з різними науковими підходами моральне виховання інтерпретується як процес формування моральних цінностей, норм і правил, почуттів, принципів, навичок і звичок поведінки, рис характеру, моральних якостей (А. Гусейнов); здатність людини творити добро (Г. Гегель); процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних факторів (Н. Волкова); основа формування особистості (Т. Поніманська) та ін.

Встановлено, що категорія моральне виховання є ключовою у формуванні і розвитку особистості. Існують різні підходи до її трактування. У дослідженні ми поділяємо думку вчених (І. Бега, Т. Поніманської, Є. Сявавко, Н. Волкової та ін.) щодо визначення морального виховання як основи формування особистості, процесу формування моральної свідомості особистості шляхом засвоєння нею загальноприйнятих моральних цінностей, переконань, норм і принципів.

У дослідженні моральне виховання старших дошкільників трактується як цілісний процес взаємодії педагогів і вихованців, що спрямований на формування у дітей провідних моральних якостей та уявлень, їхньої моральної свідомості і переконань, засвоєння і актуалізацію ними моральних норм і правил з позиції народного поняття моралі, розвиток у них моральних почуттів, вироблення навичок

моральної поведінки, підготовку до переходу на рівень самовиховання і самовдосконалення особистості.

Моральне виховання завжди розглядалося як найважливіше завдання освітніх інституцій, сім'ї, родини, громади на всіх етапах його розвитку. Основу морального виховання склали народні погляди на людину як втілення чесності, працьовитості, доброти, благородства, любові до рідної землі, мови, культури, розумової і фізичної досконалості, релігійних чеснот, високої гуманності. Тому найбільш ефективними засобами моральної вихованості визнано усну народну творчість, звичаї і традиції українського народу тощо, що складають основу народної педагогіки.

Спираючись на дослідницький доробок українських і зарубіжних психологів (Л. Божович, О. Кононко, В. Мухіної, О. Скрипченко та ін.) і педагогів (А. Богуш, Н. Виноградової, Р. Жуковської, Н. Непомнящей, О. Проскури, М. Снайдер та ін.), констатуємо, що найбільш сприятливим віком для усвідомленого опанування дитиною різноманітних моральних основ народної педагогіки є старший дошкільний вік.

На основі аналізу теоретичних джерел з проблеми дослідження (Л. Обухова, О. Скрипченко, Т. Поніманська та ін.) встановлено, що у старших дошкільників добре розвинена уява, яка починає набувати творчого забарвлення. Під впливом навчання й виховання здійснюється сенсорний розвиток дитини (відбувається вдосконалення відчуттів, сприймання, уявлень). Діти цього віку виявляють розвинене цілеспрямоване сприймання, довільну пам'ять, уміння аналізувати й узагальнювати предмети, встановлювати взаємозв'язки між ними. У цей віковий період відбувається інтенсивний розвиток мислення – зокрема, здійснюється перехід від наочно-дійового до образного. Для старшого дошкільного віку характерне образне мислення, урівноваженість емоційних процесів.

Доведено, що у цьому віці змінюються бажання та інтереси, виникають перші етичні інстанції й основи світобачення дитини. У своїй поведінці вона починає керуватися моральними нормами. Зокрема, це стосується переживання гордості за певні вчинки. З усвідомленням суспільних цінностей діти починають пишатися професійними успіхами своїх батьків, їхнім місцем у суспільстві (Т. Поніманська). Водночас психологи зазначають, що у дітей старшого дошкільного віку суспільно важливі мотиви переважають над особистісними. Згідно з теоретичними узагальненнями (О. Кононко, В. Мухіної та ін.) вже наприкінці дошкільного віку дитина виявляється здатною усвідомлювати і себе саму, і те місце, яке вона в цей час займає в житті.

Найбільший виховний вплив на дошкільника здійснюють ті елементи культури, які дитина здатна зрозуміти, а згодом відобразити у практичній і творчій діяльності. Доведено, що лише у процесі діяльності дитина засвоює культурну спадщину народу, а відтак, формується як особистість (О. Запорожець та ін.).

Важливими чинниками морального виховання є історична пам'ять, традиції роду і сім'ї. Народні традиції, звичаї та обряди об'єднують минуле, сучасне і майбутнє народу, інтегрують людей у високорозвинену сучасну націю. Засвоєні й примножені не одним поколінням, вони містять у собі духовні, моральні цінності, ідеї, ідеали, погляди, норми поведінки. Народні традиції мають важливе виховне

значення, спрямовують розвиток особистості у соціальне русло, нормуючи моральні риси людини, її особливості морального виховання.

У результаті життєдіяльності українського етносу протягом віків сформувався певний педагогічний досвід, який згодом викристалізувався у народну педагогіку. Народною здебільшого називають педагогіку, яку створив етнос. На думку К. Ушинського, це галузь емпіричних педагогічних знань і досвіду, що виробляється в домінуючих серед народу поглядах на мету і завданнях виховання у сукупності народних засобів виховання і навчання. Він теоретично і практично довів, що народна педагогіка є золотим фондом наукової педагогіки. В Україні поняття «народна педагогіка» вперше вжив О. Духнович, який у праці «Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских» (1857 р.) звернув увагу на досвід народного виховання, наголосив на значущості родинних традицій, фольклору, народного мистецтва в педагогічному процесі.

Сучасні вітчизняні дослідники (С. Анісімов, І. Бех, В. Вічев та ін.) вважають, що для морального виховання особистості необхідний комплексний вплив на особистість, який передбачає формування у єдності моральної свідомості, моральних почуттів і поведінки. Тому нами визначено такі компоненти моральної вихованості старших дошкільників: *пізнавальний, емоційний, поведінковий*.

Виокремленні компоненти моральної вихованості стали основою для визначення таких критеріїв та їх показників:

інформаційно-пізнавальний (наявність знань та уявлень про моральні якості, способи їх прояву, розуміння сутності певних понять, уміння характеризувати моральні (аморальні) прояви, аналізувати та давати їм адекватну оцінку);

емоційно-почуттєвий (реакція дітей на біль і горе оточуючих, уміння цілеспрямовано проявляти свої почуття у відповідь на різноманітні внутрішні стани інших людей, усвідомлення чужих емоцій та відгуки на них);

когнітивний (реальне ставлення до людей та турбота про них, наявність власного досвіду добродійних проявів, безкорислива допомога і діяльність тощо).

На основі встановлених критеріїв і показників на констатувальному етапі дослідження нами визначено чотири рівні сформованості моральної вихованості старших дошкільників: високий, достатній, середній та початковий.

До *високого рівня* моральної вихованості належать старші дошкільники, які усвідомлюють зміст окремих моральних понять та свої переживання, відчують і розуміють емоційний стан інших людей, знають способи впливу, крім того, самостійно здійснюють його як до рідних, так і до чужих людей без будь-яких заохочень (КГ – 27,6 %, ЕГ – 38,9 %).

Достатній рівень моральної вихованості характеризує тих старших дошкільників, яким властиві адекватні, але недостатньо повні моральні уявлення. Діти цього рівня не зовсім активно надають допомогу іншим; їм притаманні прояви доброзичливості, щедрості, турботливості у ставленні до рідних і друзів, однак вони здійснюють їх переважно за проханням авторитетного дорослого (КГ – 2,8 %, ЕГ – 44,2 %).

До *середнього рівня* моральної вихованості належать старші дошкільники з певним обсягом знань про зміст окремих моральних понять, однак із недостатнім їх усвідомленням. Така категорія дітей розуміє «чужі» почуття, але частіше самостійно

здійснює підтримку близьких людей, а всіх інших – залежно від власного настрою, бажання або ж через умови заохочення (КГ – 3,2 %, ЕГ – 13,4 %).

Початковий рівень прояву моральної вихованості притаманний дітям старшого дошкільного віку з обмеженим обсягом знань та уявлень про мораль та моральну поведінку. Їхня емоційна чутливість зорієнтована на власні переживання, їм притаманні короточасні емоційні відгуки на біль та горе інших, епізодичне включення до акцій доброчинності та милосердя (КГ – 11,3 %, ЕГ – 3,5 %).

Отже, результати констатувального етапу дослідження показали здебільшого середній і початковий рівень моральної вихованості старших дошкільників. Це вимагало обґрунтування ефективних педагогічних умов та технології морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

У другому розділі – *«Педагогічні умови морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки»* – розкрито зміст та методіку підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до застосування провідних ідей народної педагогіки у моральному вихованні дітей; охарактеризовано педагогічні умови та розкрито технологію морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки, висвітлено хід та результати формувального етапу дослідження.

У результаті аналізу теоретичних джерел та даних констатувального етапу дослідження нами визначено, обґрунтовано та експериментально перевірено комплекс педагогічних умов:

- удосконалення теоретико-методичної підготовки вихователів дошкільних закладів до використання комплексу засобів народної педагогіки у моральному вихованні старших дошкільників;
- наукове обґрунтування та впровадження технології морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки;
- супровід виховного процесу систематичною діагностикою рівнів прояву моральної вихованості старших дошкільників.

Удосконалення теоретичної і методичної підготовки педагогічних працівників, їх професійна майстерність – важлива умова поліпшення морального виховання дошкільників засобами народної педагогіки. З цією метою в експериментальних дошкільних закладах було проведено у постійно діючий семінар. Теоретична, практична і методична підготовка вихователів здійснювалася відповідно до розробленої нами програми семінару «Моральне виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки», яка містить цикл лекцій, практичних занять, розробки виховних заходів (сценарії родинних, обрядових та календарних свят, казкові читання, дидактичні ігри, хвилинки ввічливості, розваги та творчі знахідки кращих педагогів і т. п.).

Зміст даної програми відображав основні етапи морального розвитку дошкільника, що передбачали впровадження провідних засобів народно-педагогічного впливу на особистість дошкільника. Особлива увага приділялася старшій групі, вихованці якої досягають оптимального розвитку для умов дитячого садка. Учасники семінару мали усвідомити, що в цьому віці відзначається значна диференціація видів діяльності, у яких дитина може виявити самостійність у прийнятті норм поведінки і регулюванні її відповідно до внутрішніх мотивів.

Проведення практичних занять здійснювалося на засадах особистісно орієнтованого підходу, коли оволодіння педагогічною майстерністю, підвищення кваліфікації здійснюється на індивідуально-особистісному рівні. Цей підхід передбачав: задоволення потреби особистості в позитивному ставленні до неї інших людей, самоповазі, у прагненні до самоактуалізації; формування ціннісного ставлення до себе, інших людей, до людства; створення сприятливого середовища для самовиховання та саморозвитку особистості.

У ході проведення занять з вихователями моделювалися різні види виховних ситуацій, що потребували морального вибору, моральної оцінки, емпатії, чуйності, гальмування неетичних дій. Зокрема, ситуації «морального вибору» сприяли активізації моральної свідомості вихователя, формуванню альтруїстичних емоцій і почуттів. Ситуації «моральної оцінки» стимулювали вихователя старшої групи до прояву гуманних моральних якостей, орієнтували на етичні цінності у взаєминах з дітьми. Ситуації «співчуття, емпатії, чуйності» давали змогу визначати ступінь сформованості таких нормативних регуляторів культури міжособистісних взаємин вихователя з дітьми, як повага, тактовність, щирість, спрямованість на гуманістичну взаємодію.

Відповідно до мети дослідження, ми зосереджували увагу на вивченні вихователями різних засобів народної педагогіки, за допомогою яких відбувається моральне виховання старших дошкільників.

Досить актуальною педагогічною умовою морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки є обґрунтування відповідної технології, що відображає взаємозв'язок між її структурними компонентами (метою, завданнями, критеріями, компонентами, педагогічними умовами, формами, засобами, методами) та слугувала основною програмою спільної діяльності педагогів та батьків у моральному вихованні старших дошкільників. Структура даної технології зображена на рис. 1.

Важливою характеристикою розробленої технології морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки була її системність і послідовність. Впровадження змістових і процесуальних компонентів технології здійснювалося за допомогою різноманітних форм: проведення занять народно-педагогічного напрямку, занять Добра і Краси, читання морально-етичних казок, хвилинок ввічливості, дидактичних ігор та вправ, проведення народних та родинних свят тощо.

Найбільшу доцільність і результативність виховного впливу різних компонентів технології забезпечили такі форми виховання як дитячі ранки, свята, зустрічі, тощо та методи: формування моральної свідомості дитини (розповідь, бесіда, читання казок, переконування, навіювання, умовляння та ін.), формування досвіду моральної поведінки (створення виховних ситуацій, вимога, вправи, привчання, вправляння і т.д.), стимулювання (заохочення і покарання).

Зокрема, в експериментальній роботі для підвищення ефективності морального виховання старших дошкільників було апробовано такі засоби народної

Рис. 1. Технологія морального виховання старших дошкільників

засобами народної педагогіки

педагогіки, як: фольклор, гра (народні ігри), традиції (звичаї, обряди, національні свята).

Використання означених засобів забезпечувалося комплексом ефективних прийомів виховання з метою впливу на моральну свідомість дошкільників: хвилинки ввічливості, приклад поведінки дорослих, створення ситуацій морального вибору, стимулювання моральних почуттів – приклад інших, схвалення моральних учинків, колективна оцінка поведінки дитини, заохочення дитини до моральних учинків тощо.

Запропонована нами методика у роботі над прислів'ями і казками сприяла збагаченню моральних знань, розвитку моральних поглядів, переконань, світогляду, досвіду моральної поведінки старших дошкільників експериментальних груп. Водночас вона забезпечувала формування у старших дошкільників основ морально-етичної культури, підвищували загальний рівень розвитку особистості.

Проведення занять з «Мовленнєвого спілкування» і «Художньої літератури» (які відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти входять до освітньої галузі «Рідна мова») формували такі провідні для даного віку моральні якості, як ввічливість, доброзичливість, милосердя, взаємодопомога, щедрість і гостинність, чемність, увага до інших, повага до старших, що є провідними рисами українського національного характеру. Досягненню виховної мети на заняттях сприяв алгоритм діяльності вихователя: ігрова ситуація, рольова гра, приклад, запитання, пояснення. Обов'язковим елементом було звернення до висловлення власних міркувань дошкільників та їх роздуми щодо теми, представленої народним прислів'ям. З метою формування чуттєвого сприйняття старших дошкільників вчили «заглиблюватися в себе», а для внутрішньої концентрації використовували метод тренування уяви і метод практичних дослідів.

На завершальному етапі ефективним було застосування нетрадиційних форм роботи в дошкільному закладі: свято, роздум, вікторина, презентація, добродійні акції, колективні творчі справи, сюрприз-виставки та ін.

З метою реалізації третьої педагогічної умови на всіх етапах дослідно-експериментальної роботи систематично проводилася діагностика рівнів моральної вихованості старших дошкільників за розробленими нами критеріями, показниками і рівнями та методами, що давало можливість прослідкувати динаміку змін у моральному становленні дітей та своєчасно і оперативно здійснювати індивідуальну і групову корекційну роботу.

Загалом проведена дослідницька робота засвідчила переваги експериментальної технології, підґрунтям якої є програма методичного застосування засобів народної педагогіки у моральному вихованні старших дошкільників, у порівнянні з традиційно існуючою. Продемонструвавши отримані результати у вигляді графіка, маємо змогу наочно переконатися в ефективності запропонованих педагогічних умов (рис.2).

Після завершення формувального етапу експерименту проведено контрольні зрізи з допомогою діагностичних методик, які використовувалися під час констатувального етапу дослідження.

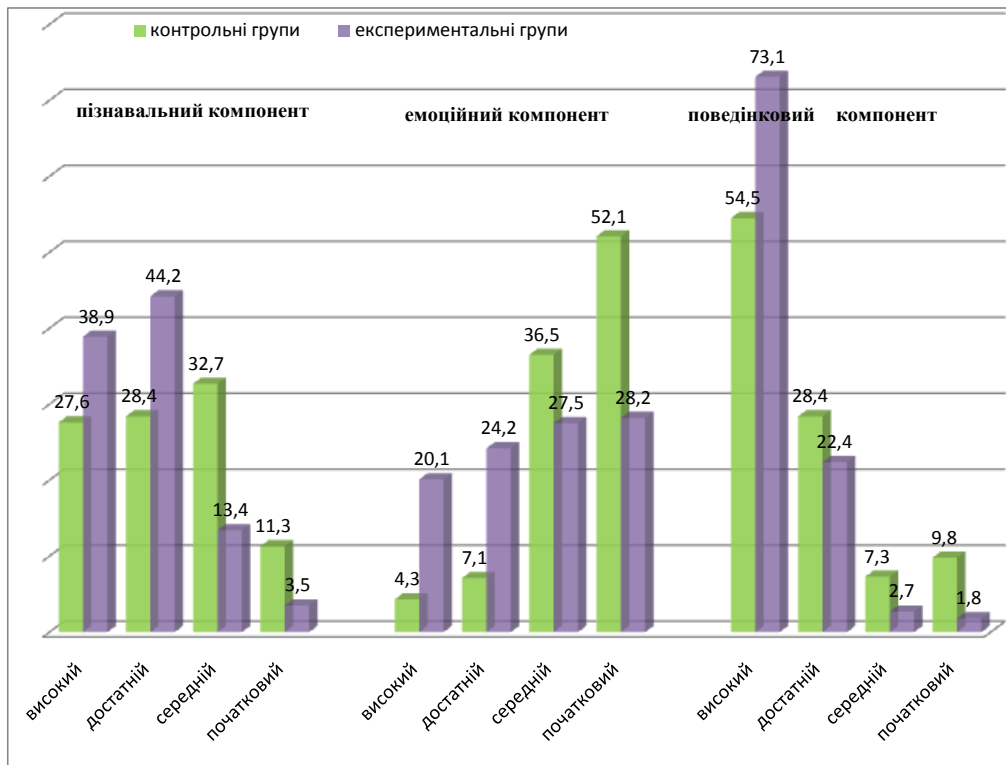

Рис 2. Динаміка рівнів сформованості компонентів моральної вихованості старших дошкільників (у %)

Порівняльний аналіз даних вхідного і вихідного діагностування демонструє динаміку змін рівнів моральної вихованості дошкільників експериментальних та контрольних груп і наочно доводить результативність розробленої й апробованої нами технології та ефективність запропонованих педагогічних умов морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

Так, аналіз результатів формувального експерименту засвідчує, що *високого рівня* моральної вихованості досягли 38,9 % старших дошкільників ЕГ та 28,4 КГ (пізнавальний компонент), 20,1 % ЕГ та 4,3 % КГ (емоційний компонент), 73,1 % ЕГ та 54,5 % КГ (поведінковий компонент). Значно зросла кількість дітей, у яких сформовано *достатній рівень* моральної вихованості: 44,2 % дітей ЕГ та 28,4 % КГ (пізнавальний компонент), 24,2 % ЕГ та 7,1 % КГ (емоційний компонент), 22,4 % ЕГ та 28,4 КГ (поведінковий компонент). Суттєві зміни відбулися на *середньому рівні* моральної вихованості старших дошкільників: пізнавальний компонент – 13,4 % ЕГ і 32,7 КГ; емоційний компонент – 27,5 % ЕГ і 36,5 % КГ; поведінковий компонент – 2,7 % ЕГ і 7,3 % КГ. Зафіксована різниця засвідчує, що моральна вихованість значно зросла в експериментальних групах під час формувального експерименту. Також значно зменшилася кількість дітей з початковим рівнем моральної вихованості (пізнавальний компонент – 3,5 % ЕГ та 11,3 % КГ,

емоційний компонент – 28,2 % ЕГ та 52,1 % КГ, поведінковий компонент – 1,8 % ЕГ та 9,8 % КГ), що свідчить про сталість сформованої позитивної моральної поведінки після апробованої авторської технології та впровадження педагогічних умов морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз рівнів моральної вихованості старших дошкільників до формувального етапу експерименту та після його завершення, у%

Рівні моральної вихованості дошкільників	Компоненти моральної вихованості старших дошкільників																	
	пізнавальний компонент						емоційний компонент						поведінковий компонент					
	до експерименту, у %		після експерименту, у %		різниця, у %		до експерименту, у %		після експерименту, у %		різниця, у %		до експерименту, у %		після експерименту, у %		різниця, у %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
<i>Високий</i>	25,5	27,3	27,6	38,9	+2,1	+11,6	4,3	6,4	4,3	20,1	-	+13,7	39,7	38,4	54,5	73,1	+14,8	+34,7
<i>Достатній</i>	8,4	7,2	28,4	44,2	+20	+37	6,1	7,9	7,1	24,2	+1,0	+16,3	22,3	34,8	28,4	22,4	+6,1	-12,4
<i>Середній</i>	27,3	26,9	32,7	13,4	+5,4	-13,5	35,4	34,4	36,5	27,5	+1,1	-6,9	12,4	9,2	7,3	2,7	-5,1	-6,5
<i>Початковий</i>	38,8	38,6	11,3	3,5	-27,5	-35,1	54,2	51,3	52,1	28,2	-2,1	-23,1	25,6	17,6	9,8	1,8	-15,6	-15,8

Проведенні контрольні зрізи та спостереження за старшими дошкільниками в умовах дошкільного закладу дали змогу зробити висновок про наявність позитивної динаміки в їхній моральній вихованості. Крім того, врахування спрогнозованих педагогічних умов позитивно вплинуло на усвідомлення старшими дошкільниками моральних понять, формування моральних якостей, ціннісного ставлення до оточуючих людей, природи, Батьківщини, набуття досвіду моральної поведінки.

Результати проведеного етапу дослідження довели необхідність дотримання у цьому процесі системності, послідовності, цілеспрямованості. Ми переконалися, що його результативність залежить від спільної виховної діяльності дошкільної установи і батьків, які ставлять єдині вимоги до поведінки, вчинків, взаємин як дошкільників, так і дорослих-наставників; від усталених норм (знань, умінь і навичок) для дітей старшого дошкільного віку у процесі оволодіння засобами народної педагогіки; від вибору ефективних шляхів, оптимальних форм і методів, доцільних прийомів виховання. Результати виконаного дослідження дають підстави стверджувати про ефективність і доцільність використання апробованих засобів народної педагогіки у досліджуваному напрямі виховного процесу дошкільного закладу, що дає змогу досягти більш високого рівня моральної вихованості старших дошкільників.

Такі результати вказують на правомірність висунутої гіпотези, підтверджують ефективність запропонованих і впроваджених педагогічних умов морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки, що дає змогу зробити висновки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що виявляється у вигляді розробки обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

1. Аналіз наукової літератури та освітньої практики засвідчив, що проблема морального виховання дітей була актуальною на всіх етапах розвитку людства. Особливо загострилася вона на сучасному етапі, коли українська держава, взявши курс на розбудову громадянського суспільства та впровадження ринкової економіки, зіткнулася з низкою проблем, зокрема, й морального характеру. Недоліки в організації виховного процесу в дошкільних закладах зумовили низький рівень моральної вихованості дітей. Ця проблема в цілому привертала увагу вітчизняних учених і педагогів-практиків, однак моральне становлення старших дошкільників, зокрема засобами народної педагогіки, залишилося поза їхньою увагою і не стало предметом спеціального науково-педагогічного дослідження. Відсутні також конкретні рекомендації, розробки, методики щодо використання засобів народної педагогіки у процесі морального виховання дошкільників. Насамперед, дітей старшого дошкільного віку, адже саме наприкінці дошкільного віку дитина виявляється здатною усвідомлювати і себе саму, і те місце, яке вона в цей час займає в житті, здатна усвідомлювати моральний смисл своєї поведінки. В цьому віці виникають внутрішні моральні інстанції – прагнення поводитися згідно з моральними нормами не тому, що цього вимагають дорослі (батьки, вихователі), а тому, що це приємно для себе й інших.

У результаті вивчення психолого-педагогічної та філософської літератури з проблеми дослідження уточнено сутність поняття «моральне виховання старших дошкільників» як цілісного процесу взаємодії педагогів і вихованців, що спрямований на формування у дітей провідних моральних якостей та уявлень, їхньої моральної свідомості і переконань, засвоєння і актуалізацію дошкільниками моральних норм і правил з позиції народного поняття моралі, розвиток у них моральних почуттів, вироблення навичок моральної поведінки, підготовку до переходу на рівень самовиховання і самовдосконалення особистості.

Аналіз стану морального виховання в дошкільних закладах засвідчує, що обсяг народно-педагогічного матеріалу з моральним змістом у них використовується недостатньо. Дослідження професійної компетентності сучасних вихователів продемонструвало їхню поверхову обізнаність із засобами народної педагогіки; можливістю реалізації завдань морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки.

2. Визначено критерії та показники моральної вихованості старших дошкільників: інформаційно-пізнавальний (наявність знань та уявлень про моральні якості, способи їх прояву, розуміння сутності певних понять, уміння характеризувати моральні (аморальні) прояви, аналізувати та давати їм адекватну оцінку); емоційно-почуттєвий (реакція дітей на біль і горе оточуючих, уміння цілеспрямовано виражати свої почуття у відповідь на різноманітні внутрішні стани інших людей, усвідомлення чужих емоцій та відгуки на них); когнітивний (реальне

сприяння та турбота, які виявляються у ставленні до оточуючих, наявність власного досвіду добродійних проявів, безкорислива допомога і діяльність).

На основі встановлених критеріїв і показників нами охарактеризовано такі рівні підвищення морального виховання старших дошкільників: високий, достатній, середній та початковий.

3. Встановлено, що ефективність морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки визначається обґрунтованою і апробованою нами технологією, яка відображає взаємозв'язок між її структурними компонентами (метою, завданнями, критеріями, компонентами, педагогічними умовами, формами, засобами та методами) та слугувала основною програмою спільної діяльності педагогів та батьків у моральному вихованні старших дошкільників.

Важливою характеристикою розробленої технології морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки була її системність і послідовність. Впровадження змістових і процесуальних компонентів технології здійснювалося за допомогою різноманітних форм: проведення занять народно-педагогічного напрямку, занять Добра і Краси, читання морально-етичних казок, хвилинок ввічливості, дидактичних ігор та вправ, проведення народних та родинних свят тощо. Найбільшу доцільність і результативність виховного впливу забезпечили виокремлені під час експерименту такі засоби народної педагогіки: фольклор (малі фольклорні жанри, народні казки, народні пісні), гра (народні ігри), традиції (звичаї, обряди, національні свята).

4. Доведено, що на ефективність морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки впливають такі педагогічні умови: удосконалення теоретико-методичної підготовки вихователів дошкільних закладів до використання комплексу засобів народної педагогіки у моральному вихованні старших дошкільників; наукове обґрунтування та впровадження технології морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки; супровід виховного процесу систематичною діагностикою рівнів прояву моральної вихованості старших дошкільників.

Експериментальна перевірка педагогічних умов засвідчила, що їх реалізація забезпечує підвищення рівня моральної вихованості старших дошкільників. Насамперед значно зріс відсоток дітей з високим і достатнім рівнем. Встановлено, що показники пізнавального, емоційного та поведінкового компонентів моральної вихованості набули позитивної тенденції.

Виконане дослідження не претендує на вичерпне розв'язання окресленої проблеми. Подальшої розробки потребують такі питання, як організація тісної взаємодії ДНЗ з сім'єю та громадськістю в моральному вихованні дошкільників засобами народної педагогіки; забезпечення спеціальної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів з метою підвищення їхньої професійної компетентності тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Бабій І. В. Духовно-моральне виховання в історико-педагогічній ретроспективі (XVIII століття) / І. В. Бабій // Рідна школа. – 2008. – № 5. – С. 68 – 70.
2. Бабій І. В. Народна педагогіка про виховання підростаючого покоління (історичний аспект) / І. В. Бабій // Рідна школа. – 2008. – № 11. – С. 74 – 76.
3. Бабій І. В. Моральне виховання особистості. / І. В. Бабій // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. Випуск 157. – 2009. – С. 19 – 22.
4. Бабій І. В. Генеза розвитку проблеми морального виховання дошкільників засобами народної педагогіки. / І. В. Бабій // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / [за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко]. – Ніжин Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 4 – С. 78 – 82.
5. Бабій І. В. До визначення сутності поняття « моральне виховання» / Бабій І. В. // Рідна школа. – 2009. – № 11. – С. 33 – 38
6. Бабій І. В. Народна педагогіка про мету, зміст і засоби морального виховання старших дошкільників. / І. В. Бабій // Вісник інституту розвитку дитини. Вип. 8. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С. 35 – 40.
7. Бабій І. В. Засоби народної педагогіки та шляхи їх використання у моральному вихованні старших дошкільників. / І. В. Бабій // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 6 – 7. – С. 124 – 126.
8. Бабій І. В. Моральне виховання дошкільників засобами народної педагогіки. / І. В. Бабій // Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 3. – С. 106 – 110.
9. Бабій І. В. Моральне виховання особистості в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського / І. В. Бабій // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. Спецвипуск Частина І. – 2010. – С. 122 – 126.
10. Бабій І. В. Технологія морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки. / І. В. Бабій // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / [за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко]. – Ніжин Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – № 4 – С. 126 – 130.
11. Бабій І. В. Ідеї Василя Сухомлинського щодо морального виховання особистості. / І. В. Бабій // Педагогічний дискурс: Зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький : ПП Балюк І.Б., 2011. – Вип. 10. – С. 25 – 29.

Тези доповідей та матеріали конференцій

12. Бабій І. В. Духовне виховання особистості в українській сучасній педагогіці. / І. В. Бабій // Роль едукативного середовища у підготовці вчителя сільської школи: Матеріали Міжнародн. наук.-практ. конф.: -Умань, 4 – 5 жовтня 2007 року / Ред. кол.: Н.С. Побірченко (гол. ред.) та інші. – Умань: РВЦ «Софія», 2007. – С. 41 – 43.

13. Бабій І. В. Моральне виховання дитини засобами народної педагогіки. / І. В. Бабій // Наука і вища освіта: Тези доповідей учасників XVI Міжнар. наук. конф. молодих науковців. – Запоріжжя: КПУ, 2008. Т. 3. – С.162 – 163.

14. Бабій І. В. Народна педагогіка про моральне виховання дитини. / І. В. Бабій // Проблеми дошкільної та початкової освіти у контексті сучасного виміру: Матеріали між нар. наук.-практ. конф. – Умань: ПП Жовтий, 2008. – С. 8 – 10.

15. Бабій І. В. Використання засобів і методів народної педагогіки у моральному вихованні дошкільників. / І. В. Бабій // Спільна робота школи, сім'ї, громадськості з формування особистості, громадянина України / Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 17-18 травня / За заг. ред. проф. Прокопенко Л.І. – Черкаси: Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2010. – С. 7 – 9.

16. Бабій І. В. Фольклор як засіб народної педагогіки в моральному вихованні дошкільників. / І. В. Бабій // Теорія та практика сучасної дошкільної освіти: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.: Бердянський державний педагогічний університет; укладач І.Г. Улюкаєва. – Донецьк: вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення). 2010. – С.130 – 133.

АНОТАЦІЇ

Бабій І. В. Моральне виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності: 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2012.

У дисертації досліджено проблему морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки. Доведено актуальність теми, проаналізовано стан її розробки на теренах дошкільної освіти. Уточнено сутність поняття «моральне виховання старших дошкільників» як цілісного процесу взаємодії педагогів і вихованців, що спрямований на формування у дітей провідних моральних якостей та уявлень, їхньої моральної свідомості і переконань, засвоєння і актуалізацію дошкільниками моральних норм і правил з позиції народного поняття моралі, розвиток у них моральних почуттів, вироблення навичок моральної поведінки, підготовку до переходу на рівень самовиховання і самовдосконалення особистості.

Розроблено та апробовано технологію морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки, яка включає в себе мету, завдання, форми, методи, етапи; супровід виховного процесу систематичною діагностикою рівнів прояву моральної вихованості старших дошкільників.

Визначено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки (удосконалення теоретико-методичної підготовки вихователів дошкільних закладів до використання комплексу засобів народної педагогіки у моральному вихованні старших дошкільників; наукове обґрунтування та впровадження технології морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки; супровід виховного процесу систематичною діагностикою рівнів прояву моральної вихованості старших

дошкільників

Ключові слова: моральне виховання старших дошкільників, засоби народної педагогіки, педагогічні умови, старші дошкільники, технологія морального виховання старших дошкільників.

Бабий І. В. Нравственное воспитание старших дошкольников средствами народной педагогики. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины. – Умань, 2012.

В диссертации исследована проблема морального воспитания старших дошкольников средствами народной педагогики. Доказана актуальность темы, проанализировано состояние ее разработки на попрощах дошкольного образования. Уточнена сущность понятия «моральное воспитание старших дошкольников» как целостного процесса взаимодействия педагогов и воспитанников, что направленный на формирование в детей ведущих моральных качеств и представлений, их морального сознания и убеждений, усвоения и актуализацию дошкольниками моральных норм и правил с позиции народного понятия морали, развитие у них моральных чувств, выработки навыков морального поведения, подготовку к переходу на уровень самовоспитания и самосовершенствования личности.

Определены критерии и показатели моральной воспитанности старших дошкольников: *информационно-познавательный* (наличие знаний и представлений о моральных качествах, способах их проявления, понимания сущности определенных понятий, умения характеризовать моральные (аморальные) проявления, анализировать и давать адекватную им оценку); *эмоционально-чувственный* (реакция детей на боль и горе окружающих, умение целеустремленно выражать свои чувства в ответ на разнообразные внутренние состояния других людей, осознания чужих эмоций и отзывы на них); *когнитивный* (реальное содействие и беспокойство, которые оказываются в отношении к окружающим, наличие собственного опыта добродетельных проявлений, бескорыстная помощь и деятельность).

На основе установленных критериев и показателей нами охарактеризованы такие уровни повышения морального воспитания старших дошкольников : высокий, достаточный, средний и начальный.

Установлено, что эффективность морального воспитания старших дошкольников средствами народной педагогики определяется обоснованной и апробированной нами технологией, которая отображает взаимосвязь между ее структурными компонентами: целью, заданиями, критериями, компонентами, педагогическими условиями, формами, средствами и методами и служила основной программой совместной деятельности педагогов и родителей в моральном воспитании старших дошкольников.

Важной характеристикой разработанной технологии морального воспитания старших дошкольников средствами народной педагогики была ее системность и последовательность. Внедрение смысловых и процессуальных компонентов технологии осуществлялось с помощью разнообразных форм: проведение занятий народно-педагогического направления, занятий Добра и Красоты, чтения морально-

этических сказок, минуток вежливости, дидактичных игр и упражнений, проведения народных и семейных праздников и тому подобное. Наибольшую целесообразность и результативность воспитательного влияния обеспечили выделении во время эксперимента такие средства народной педагогики: *фольклор* (малые фольклорные жанры, народные сказки, народные песни), *игра* (народные игры), *традиции* (обычаи, обряды, национальные праздники).

Определенно, теоретически обоснованы педагогические условия морального воспитания старших дошкольников средствами народной педагогики (усовершенствование теоретико-методической подготовки воспитателей дошкольных заведений к использованию комплекса средств народной педагогики в моральном воспитании старших дошкольников; научное обоснование и внедрение технологии морального воспитания старших дошкольников средствами народной педагогики; сопровождение воспитательного процесса систематической диагностикой уровней проявления моральной воспитанности старших дошкольников

Экспериментальная проверка педагогических условий засвидетельствовала, что их реализация обеспечивает повышение уровня моральной воспитанности старших дошкольников. Значительно вырос процент детей с высоким и достаточным уровнем. Установлено, что показатели познавательного, эмоционального и поведенческого компонентов моральной воспитанности приобрели позитивную тенденцию.

Ключевые слова: моральное воспитание старших дошкольников, средства народной педагогики, педагогические условия, старшие дошкольники, технология морального воспитания старших дошкольников.

Babiy I. V. Moral'ne education of senior under-fives by facilities of folk pedagogics. – On the right of manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Pedagogy, speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Upbringing. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2012.

In dissertation investigational problem of moral education of senior under-fives by facilities of folk pedagogics. Actuality of theme is well-proven, being of its development is analysed in the walks of life of preschool education. Essence of concept «moral education of senior under-fives» is specified as an integral process of co-operation of teachers and pupils, directed on forming for the children of leading moral qualities and presentations, their moral consciousness and persuasions, mastering, and actualization of moral norms and rules under-fives from position of folk concept of moral, development for them of moral senses, making of skills of moral conduct, preparation, to passing to the level of self-education and self-perfection of personality.

Technology of moral education of senior under-fives is developed and approved by facilities of folk pedagogics which includes for itself purpose, task, forms, methods, stages; accompaniment of an educate process by systematic diagnostics of levels of display of the moral breeding of senior under-fives.

Certainly, in theory grounded pedagogical terms of moral education of senior under-fives by facilities of folk pedagogics (improvement teoretiko-methodical preparations of

educators of preschool establishments to drawing on the complex of facilities of folk pedagogics in moral education of senior under-fives; scientific ground and introduction of technology of moral education of senior under-fives by facilities of folk pedagogics; accompaniment of an educate process by systematic diagnostics of levels of display of the moral breeding of senior under-fives.

Key words: moral education of senior under-fives, facilities of folk pedagogics, pedagogical terms, senior under-fives, technology of moral education of senior under-fives.

